

Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах



2020 р., № 72, Т. 1

Збірник наукових праць

Головний редактор:

Сущенко А. – доктор педагогічних наук, професор

Заступник головного редактора:

Сущенко Л. – доктор педагогічних наук, доцент

Редакційна колегія:

Захаріна Є. – доктор педагогічних наук, професор;

Іваницький О. – доктор педагогічних наук, професор;

Кочарян А. – кандидат педагогічних наук, доцент;

Пагута М. – кандидат педагогічних наук, доцент;

Сущенко Т. – доктор педагогічних наук, професор;

Даріуш Скальські – доктор педагогічних наук
(Республіка Польща).

Технічний редактор: Ю. Ковальчук

Дизайнер обкладинки: А. Юдашкіна

Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : КПУ, 2020. Вип. 72. 144 с. Т. 1.

виходить шість разів на рік

Сайт видання:

www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua

Засновник:

Класичний приватний університет
Свідоцтво Міністерства юстиції України
про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 15844-4316Р від 16.10.2009 р.



Видавництво і друкарня –
Видавничий дім «Гельветика»

69002, м. Запоріжжя, вул. Олександрівська 84, оф. 414
Телефони: +38 (048) 709 38 69, +38 (095) 934-48-28,
+38 (097) 723-06-08

E-mail: mailbox@helvetica.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.

*Входить до Переліку наукових фахових видань
України (категорія «Б») з педагогічних наук
(спеціальності: 011. Освітні, педагогічні науки,
012. Дошкільна освіта, 013. Початкова освіта,
014. Середня освіта, 015. Професійна освіта,
016. Спеціальна освіта) відповідно до Наказу МОН
України від 17.03.2020 № 409 (додаток 1).*

*Журнал включено до міжнародної
наукометричної бази Index Copernicus International
(Республіка Польща)*

Видання рекомендовано до друку
та поширення через мережу Internet
Вченою радою
Класичного приватного університету
(протокол № 7 від 29.04.2020 р.)

Усі права захищені.

Повний або частковий передрук і переклади дозволено
лише за згодою автора і редакції.
При передрукуванні посилання на збірник наукових праць
«Педагогіка формування творчої особистості
у вищій і загальноосвітній школах»
обов'язкове.

Редакція не обов'язково поділяє думку автора
і не відповідає за фактичні помилки,
яких він припустився.

Адреса редакції:

Класичний приватний університет
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б.
Телефони/факс: +38 098 24 61 364.

Здано до набору 08.04.2020.

Підписано до друку 05.05.2020.

Формат 60×84/8. Цифровий друк. Наклад 150 пр.

УДК 373.2.091.212.3

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.72-1.8>**О. П. Демченко**кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського**М. О. Давидова**доцент кафедри теорії і технологій дошкільної освіти та мистецьких дисциплін
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди**І. О. Ларіна**кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і технологій дошкільної освіти та мистецьких дисциплін
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

РОЗВИТОК ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ ЯК НАПРЯМ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У СФЕРІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Статтю присвячено актуальному питанню організації діяльності педагогічних працівників у сфері дошкільної освіти з розвитку здібностей і обдарувань дітей. З'ясовано, що в низці високорозвинених країн світу виявлення і освіта здібних, талановитих громадян стали напрямом державної політики та реалізуються в педагогічній практиці. Визначено проблеми в навчанні та вихованні обдарованих дітей в Україні. На державному рівні в практиці вітчизняних закладів дошкільної та загальної середньої освіти «селекція талантів і геніїв» ще не набула системного характеру. Показано необхідність здійснення цілеспрямованої роботи зі здібними та обдарованими дітьми, починаючи з перших років життя. Визначено, що така діяльність є складним педагогічним процесом, який має низку особливостей і проявляються суперечності, що зумовлені специфікою дошкільного віку. Обґрунтовано значення правильно організованого розвитку і виховання дитини в перші роки життя для розгортання в перспективі проявів обдарованості та її творчої самореалізації особистості. З'ясовано, що на етапі дошкільного дитинства в поведінці та діяльності дітей уже проявляються на рівні вище середнього загальні та спеціальні здібності. Показано чутливість дошкільного віку для успішного розвитку творчості як важливої ознаки обдарованої особистості. Обдарованість у дитячі роки вважається особистісним, інтелектуальним і соціальним потенціалом дитини, а не сталою характеристикою. Увагу акцентовано на необхідності моделювання сприятливого й збагаченого середовища для прояву задатків, розвитку обдарувань, задоволення інтересів і потреб високоздібних і творчих дошкільників. Визначено важливість паритетного поєднання в роботі із потенційно обдарованими дітьми цілеспрямованого розвитку їхніх здібностей з різнобічним вихованням і соціалізацією. Показано можливість реалізації такого напрямку роботи в сучасних умовах реформування української системи освіти. Доведено необхідність розвитку в студентів на високому рівні абстрактності, творчості, інноваційності, фасилітативності, емпатійності, рефлексивності як важливих професійних якостей педагога обдарованих дітей.

Ключові слова: здібності, дитяча обдарованість, дитина з проявами обдарованості, культурно-освітній простір, робота з розвитку здібностей і обдарованості дошкільників.

Постановка проблеми. Незважаючи на суперечливе/вибіркове ставлення суспільства до неординарних талановитих особистостей, на сучасному етапі розвитку цивілізації все ж таки спостерігається соціальний запит на обдарованість і навіть конкуренція за такий «ресурс і капітал». У низці розвинених країн світу (Австралії, Великій Британії, Ізраїлі, Німеччині, Південній Кореї, США, Японії та ін.), у тому числі й Європейського Союзу, протягом тривалого часу «ідентифікація і селекція» здібних, талановитих і геніальних громадян стали одним з напрямів державної політики. Відповідно до цього формується

та оновлюється законодавча база, розробляються та переглядаються наукові підходи, створюються та вдосконалюються освітньо-виховні системи, організовується систематична робота в закладах різних рівнів.

В Україні в останні десятиріччя формується нормативно-правове підґрунття, проводяться психолого-педагогічні дослідження, реалізуються проекти з освіти творчих та обдарованих дітей і молоді. Проте в практичній площині з розвитку обдарованості дітей ще прослідковується низка *стереотипів і суперечностей*. Робота з навчання і виховання обдарованих дітей

ще не стала домінантною та системною на різних рівнях, зокрема в практиці типових закладів дошкільної та загальної середньої освіти. Вона проводиться більшою мірою в спеціалізованих закладах чи в позашкільній роботі, переважно охоплює високоздібних підлітків і молодь. Допоки не усунено невідповідність між необхідністю раннього виявлення потенційно обдарованих особистостей і забезпечення психолого-педагогічного супроводу на всіх етапах їхнього онтогенезу, з одного боку, та відсутністю моніторингу проявів здібностей і обдарованості в дітей, починаючи з дошкільного віку, – з іншого. Також наявні стереотипи щодо того, що розвиток здібностей і обдарованості дітей передусім є завданням батьків і напрямом діяльності практичних психологів, керівників гуртків тощо. До кінця не розроблена та не впроваджується в професійній освіті системна підготовка педагогічних працівників до роботи з такою категорією вихованців і учнів.

Ураховуючи зарубіжний досвід, з одного боку, виходячи з вимог особистісно орієнтованої парадигми та інклюзивного підходу, з іншого боку, окремим напрямом професійної діяльності у вітчизняних закладах освіти вважаємо виявлення потенційно обдарованих дітей і створення сприятливої індивідуальної траєкторії для їх особистісного становлення. Це потребує розширення кола професійних функцій/обов'язків фахівців психолого-педагогічного профілю, в тому числі й вихователів закладів дошкільної освіти, та відповідної підготовки до такого виду діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Низка вчених (О. Белова, Ю. Гільбух, В. Кузьменко, О. Савенков, Т. Фефілова, М. Янковчук та ін.) наголошує на необхідності раннього виявлення задатків і на створенні умов для розвитку здібностей і обдарувань дітей, що має реалізовуватися вже в закладах дошкільної освіти.

Питання професійної діяльності та компетентності педагога дошкільної освіти, його функцій були і залишаються об'єктом досліджень сучасних учених (Г. Беленької, О. Богініч, А. Богуш, М. Давидова, О. Кононко, К. Крутій, Н. Лисенко, В. Майбороди, М. Машовець, Н. Мельник, З. Плохій, Т. Пономаренко, О. Сиротич, Т. Танько та ін.). Дослідниками обґрунтовано умови та розроблено методики, реалізація яких певною мірою сприяє набуттю майбутніми вихователями загальних і фахових компетентностей, формуванню якостей і вмінь, необхідних педагогам для успішної організації роботи зі здібними й обдарованими дітьми.

Відзначимо позицію С. Литвиненко, яка виділяє соціально-педагогічну діяльність вихователів ЗДО як окремий напрям, одним із завдань якого визначено «створення умов для самореалізації кожної особистості». Дослідниця наголошує на

необхідності проведення спеціальної роботи з різними категоріями проблемних особистостей, зокрема, «забезпечення педагогічної підтримки обдарованих дітей» [1, с. 85–86].

У педагогіці вищої школи (М. Арсьонова, О. Грисюк, Н. Довгань, О. Дронова, М. Замелюк, О. Листопад, Т. Яценко та ін.) започатковано науково-методичну розробку та впровадження системи підготовки майбутніх педагогічних працівників у сфері дошкільної освіти до роботи з дітьми, в особистісному розвитку яких уже в ранні роки проявляються креативність, задатки, здібності та стійкий інтерес до різних видів діяльності (інтелектуальної, художньої, музичної, хореографічної, спортивної, соціальної, технічної тощо).

З огляду на те, що ідентифікувати прояви обдарованості та створювати умови для реалізації творчого потенціалу високоздібних дітей важливо вже в ранньому віці, **головною метою** статті визначено обґрунтування необхідності та розкриття специфіки організації в закладах дошкільної освіти цілеспрямованої роботи з розвитку здібностей і обдарувань дітей.

Виклад основного матеріалу. Апелювання до психолого-педагогічного дискурсу та освітньо-виховної практики дає змогу навести аргументацію щодо **необхідності здійснення системної роботи зі здібними та обдарованим дітьми, починаючи з дошкільного дитинства.**

– *Правильно організований розвиток і виховання дітей у перші роки життя закладає основи не лише для їх особистісного становлення на всіх наступних вікових етапах, а також є вагомим підґрунтям і умовою для розгортання в перспективі ознак обдарованості та їх творчої самореалізації.* Вивчаючи соціокультурний контекст розвитку обдарованих особистостей, учений з США Д. Саймонтон [2] акцентував увагу на особливому значенні макросоціальних чинників на перших етапах становлення обдарованої особистості. Дослідник обстоював ідею, що зовнішні впливи в дитинстві, підлітковому віці та в ранній юності є потужними й визначальними, коли обдаровані люди формуються або «ламаються». Представник японської системи виховання С. Сузукі [3] наголошував на надзвичайній важливості періоду до 6 років у розвитку таланту, коли «вирішується його доля». У працях російського вченого Н. Лейтеса [4] обстоюється думка, що чим раніше починається розвиток здібностей і талантів, тим більше шансів на їх розкриття.

У домінантності дошкільного дитинства в розвитку здібностей і обдарувань дітей переконані українські психологи [5]. Вони зазначають, що збільшенню ймовірності розгортання обдарованості як сталої характеристики в підлітковому, юнацькому та дорослому віці сприятимуть успіхи в розвитку здібностей на попередніх вікових періо-

дах, зокрема, з перших років життя. Важливо, щоб вони «не забувалися, не марнувалися, а ціннісно переосмислювалися, вбудовувалися в особистісний фундамент і ставали своєрідними сходами для саморозвитку обдарованої особистості на наступних вікових етапах» [5, с. 51].

Таку позицію підтверджують результати експериментування, проведеного свого часу батьками-вихователями Нікітіними [6], яке було спрямоване на вивчення здібностей дітей від 3,5 до 17 років. Обстеження близько 1400 осіб дало змогу їм встановити закономірність: чим раніше пробуджуються творчі здібності, тим вищого рівня розвитку вони досягають; чим пізніше – тим важче їх розвивати. Позитивних результатів можна досягнути лише тоді, коли будуть створені умови для реалізації творчого потенціалу кожної дитини.

– *На етапі дошкільного дитинства в поведінці та діяльності дітей уже проявляються загальні та спеціальні здібності на рівні вище середнього, що є одним з критеріїв для припущення щодо потенційної обдарованості дитини.* В. Юркевич [7] наголошує, що частина сенситивних періодів для розвитку спеціальних здібностей, протягом яких цей процес іде найбільш прискореними темпами і найуспішніше, припадає на дошкільне дитинство. Серед задатків, які вже активно проявляються в дошкільні роки, вчені виділяють передусім творчі та музичні. Свого часу К. Орф [8] довів факт раннього прояву музичних здібностей і розробив систему розвитку дітей дошкільного віку як особливий тип музичної педагогіки («Музика для дітей»). На його думку, через творчість та імпровізацію в музиці й русі відбувається розкриття музичних талантів у дітей. С. Сузукі [3], засновник новаторського руху в світі музичної освіти (Suzuki Method), пояснює феномен таланту через здібності та максимальний рівень їх розвитку, наголошує на ранньому прояві музичних здібностей.

Дослідники (О. Власова, Н. Гавриш, А. Лукіна, Я. Коломінський, Є. Панько та ін.) у своїх працях доводять, що в дошкільному дитинстві починаючи з 3–4 років уже проявляється соціальна творчість і здібності та, відповідно, є передумови для розвитку соціальної обдарованості.

– *На дошкільний вік припадає сенситивний період для успішного розвитку творчості як важливої характеристики обдарованої особистості.* Як стверджує Н. Лейтес [4], «секретом» дитячої обдарованості є схильність до творчості. Малюки незалежні в своїх індивідуальних проявах, на них не впливають різні стереотипи, їм подобається сам процес творчості. У вільній, наприклад, ігровій атмосфері, досягаючи досить високого рівня оперування абстрактними символами, музичними звуками, математичними знаками, словами тощо, дитина насолоджується діяльністю, яка приносить їй радість. Своєю чер-

гою В. Дружинін [9] доводить, що на ранні роки припадає один з двох сенситивних періодів для розгортання креативності. Так, віковий проміжок 3–5 років є сприятливим для її розвитку на мотиваційно-особистісному рівні.

З іншого боку, науковці наголошують, що робота з розвитку обдарованості в дошкільному віці є **складним педагогічним процесом, який має низку особливостей, зумовлених специфікою цього вікового етапу загалом та неоднозначністю розгортання ознак обдарованості зокрема.**

– *Обдарованість у дитячі роки вважається особистісним, інтелектуальним і соціальним потенціалом дитини, а не сталою характеристикою.* У працях сучасних психологів (Н. Лейтеса, О. Матюшкіна, О. Музики, О. Савенкова, М. Холодної, О. Щєбланової та ін.) обґрунтована позиція, що поняття «обдарована дитина» є умовним і не зовсім коректним в оцінці дітей дошкільного віку. Так, за переконанням О. Щєбланової [10], дитяча обдарованість – це потенційні можливості дітей, які будуть реалізовані залежно від багатьох сприятливих чинників, зокрема соціального оточення. Вивчаючи особливості прояву обдарованості в ранні роки, Н. Лейтес [4] ввів поняття «вікова обдарованість». Дослідник акцентує увагу на складності прогнозування перспектив розвитку здібних і творчих дітей дошкільного віку, адже ознаки обдарованості здебільшого можуть бути лише «маркерами» вікової характеристики раннього періоду розвитку дитини, його швидких темпів. Окрім цього, дитячої обдарованості притаманний «ефект інверсії» (М. Холодна) [11], вона може бути тимчасовим явищем, коли успіхи в певному виді діяльності є перманентними залежно від низки сприятливих чинників.

Своєю чергою О. Музика [5, с. 51] стверджує, що оцінка особистості, в якій в дитинстві спостерігається ранній прояв здібностей і творчості, як обдарованої є передчасною. Дослідник пояснює це тим, що, з одного боку, ще не сформована сама особистість як цілісна система [5, с. 52]. З іншого боку, він стверджує, що наявні високі вроджені задатки можуть і не перерости в здібності, а відповідно, в обдарованість, оскільки «обдаровані діти вирізняються з-поміж інших не вродженими задатками, а тим, що вони стали на шлях розвитку обдарованості». Тому про власне обдарованість як особистісне утворення може йтися починаючи з підліткового віку.

Наголосимо на суперечності, яку виявили вітчизняні психологи [5]. З одного боку, вони підтверджують можливість раннього прояву високих задатків і здібностей різного роду в дошкільному віці. З іншого боку, дослідники зазначають, що такий феномен є рідкісним, скоріше винятком з правил, аніж власне правилом. До того ж, за їхніми висновками, перелік видів діяльності, в

яких проявляються ознаки обдарованості, є також обмеженим.

Відповідно до цього в освітній практиці стосовно високоздібних і творчих дошкільників, які проявляють інтерес і мають уже успіхи в одному чи декількох видах діяльності, потрібно обережно використовувати термін «обдарована дитина». Погоджуємося з позицією названих дослідників, що більш коректними є похідні конструкти «дитяча обдарованість», «дитина з проявами обдарованості», «потенційно обдарована дитина» тощо.

– *Педагогічну діяльність необхідно спрямовувати не стільки на розвиток власне обдарованості як сталої й системної характеристики особистості, як на створення умов, моделювання сприятливого збагаченого середовища для прояву всіх задатків і можливостей, задоволення інтересів і потреб здібного й творчого дошкільника.* Увагу привертає японська система виховання, спрямована на раннє виявлення задатків і створення розвивального середовища для гармонійного та природного розвитку здібностей дітей. У закладах дошкільної освіти цієї високорозвинутої країни впроваджуються ідеї відомого вченого та педагога-практика С. Сузукі [3]. Зокрема, головна роль дошкільного педагога полягає в створенні середовища для саморозвитку дитячої особистості. Значна увага приділяється розвитку пам'яті, функції сприймання (візуального, слухового, тактильного), комплексним видам художньої діяльності дітей.

– *Виявлення задатків, розвиток здібностей і обдарувань дітей дошкільного віку необхідно «імплементувати» в педагогічну роботу з їх різнобічного виховання і соціалізації; паритетно поєднувати з формуванням новоутворень, збереженням і зміцненням здоров'я, засвоєнням моральних норм тощо.* Оскільки обдарована дитина, як і кожна особистість, у процесі онтогенезу проходить різні вікові етапи та відвідує заклади освіти, то, організовуючи навчання і виховання такої категорії дітей, необхідно враховувати мету відповідної ланки освіти. Так, у Законі України «Про освіту» метою дошкільної освіти задекларовано «забезпечення цілісного розвитку дитини, її фізичних, інтелектуальних і творчих здібностей шляхом виховання, навчання, соціалізації та формування необхідних життєвих навичок» [12].

Основним завданням роботи з потенційно обдарованими дітьми О. Музика вважає забезпечення формування «здібнісного» новоутворення, розвитку вмінь у сюжетно-рольовій грі як провідному виді діяльності. Творчі здібності надбудовуються на таких уміннях, а вже це поєднання згодом може стати основою для розвитку обдарованої особистості [5, с. 52].

– *Пошук потенційно обдарованих дітей дошкільного віку, їх психолого-педагогічний супровід необхідно здійснювати, використовую-*

ючи можливості й ресурси інклюзивної освіти. Виходимо з того, що талановиті й обдаровані особистості на міжнародному рівні визнані однією з категорій осіб з особливими освітніми потребами. Посилаємося на «Рекомендацію 1248 про освіту обдарованих дітей» [13], прийняту за підсумками дебатів щодо підтримки здібних і талановитих дітей. Зокрема, в документі зазначено, що завжди будуть діти з особливими потребами, для навчання яких має бути вжито спеціальних заходів. Тому рекомендовано законодавчо визнати обдарованих дітей як таких, що мають потребу в освітніх умовах, пристосованих для повного розвитку їхніх здібностей, реалізації можливостей відповідно до власних інтересів особистості та інтересів суспільства. Також акцентовано увагу на тому, що умови для обдарованих дітей мають бути створені переважно в рамках звичайної системи освіти, починаючи з дошкільної ланки.

Як бачимо, сучасні психологічні дослідження підтверджують факт раннього прояву творчості та здібностей, що зумовлює необхідність ідентифікації дітей з їх високим рівнем розвитку на етапі дошкільного дитинства. Ігнорування ознак обдарованості може привести до унеможливлення її переходу з потенціалу в сталу характеристику, як наслідок – «втрата таланту чи генія». З огляду на це, потенційно обдаровані малюки потребують особливої уваги, психолого-педагогічного супроводу та підтримки.

Професійну діяльність педагогічних працівників у сфері дошкільної освіти з розвитку обдарованості дітей визначаємо як творчу та інноваційну, спрямовану на створення культурно-освітнього простору, психологічно комфортного і сприятливого для розвитку творчості та здібностей потенційно обдарованих дітей, задоволення особливих освітніх потреб, їх гармонійного виховання, формування новоутворень, соціалізації та набуття сенсорного досвіду. На наш погляд [14], такий педагогічний конструкт є сукупністю умов різного порядку: соціально-культурних і розвивально-виховних, природних і спеціально змодельованих, структурованих і упорядкованих. Включення дітей з проявами обдарованості в різні види творчої діяльності в межах такого простору сприятиме: стимулюванню допитливості, пізнавальної активності, креативності; досягненню успіхів; виявленню й розгортанню загальних і спеціальних здібностей.

Звернення до законодавчої бази показує, що напрями діяльності педагогічних працівників загалом і у сфері дошкільної освіти зокрема визначено в низці документів [12; 15; 16 та ін.]. Хоча в деяких з них окремо не виділено роботу з обдарованими дітьми, проте йдеться про «сприяння розвитку здібностей здобувачів освіти» [12, с. 54], високий рівень сформованості яких є одним з важ-

ливих «маркерів» потенційної обдарованості особистості. До того ж педагогічні працівники мають низку прав, реалізуючи частину яких у них з'являється можливість для створення індивідуальної освітньої траєкторії розвитку й виховання дітей з проявами різних видів обдарованості. Зокрема, в Законі України «Про освіту» визначено право на «свободу від втручання в педагогічну <...> діяльність; вільний вибір форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі; розроблення та впровадження авторських навчальних програм, проєктів, освітніх методик і технологій, методів і засобів, насамперед методик компетентнісного навчання тощо» [12, с. 54].

Необхідність актуалізації такого напрямку роботи задекларовано в Законі України «Про дошкільну освіту», в якому серед принципів цієї ланки освіти виділено «рівність умов для реалізації задатків, нахилів, здібностей, обдарувань, різнобічного розвитку кожної дитини» [15]. Серед пріоритетних завдань роботи педагогічних працівників у сфері дошкільної освіти в 2020/2021 навчальному році прямо не виділено таких, що стосуються безпосередньо розвитку здібностей і обдарувань дітей. Однак такий напрям вихователі можуть реалізовувати в ході організації інших видів діяльності, визначених у методичних рекомендаціях [16]. Особливу увагу на розвиток здібностей і обдарувань дітей варто звернути в контексті вдосконалення роботи щодо формування комунікативно-мовленнєвої та математичної компетентності дітей дошкільного віку шляхом упровадження інноваційних методик і технологій тощо. Умови для розвитку обдарованості поширюються в зв'язку з можливістю вибору педагогічним колективом як комплексних, так і парціальних програм розвитку дітей раннього та дошкільного віку, рекомендованих або схвалених МОН України; через реалізацію права розробляти власні освітні програми.

З огляду на особливості проявів обдарованості в дошкільному віці, складність і специфіку професійної діяльності з такою категорією дітей, вважаємо [17; 18; 19], що успішно здійснювати такий напрям зможуть спеціально підготовлені педагоги. Зокрема, в контексті підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності 012 «Дошкільна освіта» великого значення надаємо розвитку *творчості та інноваційності*, високий рівень сформованості таких якостей є важливим як для успішної організації освітнього процесу в ЗДО загалом, так і розвитку здібностей і обдарованості дітей зокрема. Практична сторона освітнього процесу щодо підготовки вихователів до інноваційної діяльності має орієнтуватися на формування й розвиток у студентів групи психолого-педагогічних умінь і навичок, необхідних для успішної роботи з потенційно обдарованими дітьми: *науково-методичних, пошукових, дослідницьких* (вивчення

та використання передового педагогічного досвіду, використання методів теоретичного пошуку та емпіричних досліджень тощо); *самоосвіти, самовиховання* тощо. За роки навчання в ЗВО та в ході професійного самовдосконалення вихователі мають виробити *фасилітаивну позицію* та здатність організовувати педагогічне спілкування з неординарними й творчими особистостями як *суб'єкт-суб'єкту взаємодію, співробітництво і партнерство*. Для цього студенти мають розвинути на високому рівні низку важливих професійних якостей, зокрема: *комунікабельність, емпатію; рефлексивність, абнотивність* тощо.

Можливості для набуття майбутніми педагогічними працівниками у сфері дошкільної освіти компетентностей, необхідних для розвитку обдарованості дітей, створюються в контексті реалізації підготовки здобувачів вищої освіти відповідно до нових професійних стандартів вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» першого та другого рівнів. Так, серед програмних результатів навчання бакалаврів визначено ПР-03 «розуміти природу і знати вікові особливості дітей з різними рівнями розвитку, особливості розвитку *обдарованих дітей*, індивідуальні відмінності дітей з особливими освітніми потребами [20, с. 10]. ПР-18 («володіти технологіями організації розвивального предметно-ігрового, природно-екологічного, пізнавального, мовленнєвого середовища в різних групах раннього і дошкільного віку» [20, с. 11]) також стосується підготовки бакалаврів до роботи з такою категорією дошкільників, оскільки для розгортання потенціалів обдарованої дитини важливими є умови. У нормативному змісті підготовки здобувачів магістрів також виділено результати навчання, які важливі в ході організації освітньої роботи зі здібними й обдарованими дітьми, а саме «здійснення психолого-педагогічного керівництва індивідуальним розвитком особистості дитини» [21, с. 8].

Висновки і пропозиції. Реформування української системи освіти відповідно до прогресивного світового досвіду, вимог особистісно орієнтованої парадигми та інклюзивного підходу зумовлює зміну акцентів і розширення кола професійних функцій педагогічних працівників, у тому числі й вихователів закладів дошкільної освіти. Актуальності набуває необхідність організації в закладах дошкільної освіти цілеспрямованої та систематичної роботи з розвитку творчості, здібностей, обдарувань дітей дошкільного віку. Хоча діяльність педагогічних працівників у сфері дошкільної освіти є багатовекторною, однак вважаємо, що в коло їх професійних обов'язків має входити виявлення здібностей і задатків дітей та створення умов для розгортання їх потенціалів. Необхідність здійснення системної роботи зі здібними та обдарованими дітьми, починаючи з дошкільного дитинства,

зумовлена важливістю дошкільного дитинства як для успішного становлення особистості на всіх наступних вікових етапах, так і для переходу дитячої обдарованості з потенціалу в сталу характеристику дорослої людини. В дошкільні роки вже можуть проявлятися на високому рівні креативність, загальні та спеціальні здібності. Цей віковий етап є сенситивним для їх успішного розвитку. Робота з потенційно обдарованими дітьми має свою специфіку й повинна передусім спрямовуватися на створення сприятливих умов, предметно насичених і психологічно комфортних, які в сукупності утворюють культурно-освітній простір. Реалізувати таку мету зможе спеціально підготовлений абнотивний педагог, схильний до творчості та інноваційної діяльності, здатний до організації суб'єкт-суб'єктного спілкування з неординарними, здібними й талановитими особистостями.

Список використаної літератури:

- Литвиненко С. Соціально-педагогічні аспекти діяльності вихователя закладу дошкільної освіти. *Нова педагогічна думка*. 2018. № 3 (95). С. 85–87.
- Simonton D.K. The eminent genius in history: The critical role of creative development. *Gifted Child Quarterly*. 1978. V. 22 (2). P. 187–195.
- Судзуки С. Возращенные с любовью : классический подход к воспитанию талантов / пер. с англ. Минск : Попурри, 2005. 192 с.
- Лейтес Н.С. Возрастная одаренность и индивидуальные различия : избранные труды. Москва : МПСИ; Воронеж : МОДЭК. 2003. 464 с.
- Семенова Р.О., Музыка О.Л., Корольов Д.К. Освітнє середовище як чинник становлення обдарованої особистості : монографія / за ред. Р.О. Семенової. Київ–Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 228 с.
- Нікітін Б.П., Нікітіна Л.О. Наша сім'я : ми і наші діти. *Початкова школа*. 1989. № 5. С. 64–67.
- Юркевич В.С. Одаренный ребенок : иллюзии и реальность : книга для учителей и родителей. Москва : Просвещение, 2000. 136 с.
- Орф К. Музыка для детей / сост. В. Жилин, О. Леонтьева. Челябинск : МРІ, 2008. 80 с.
- Дружинин В.Н. Структура психометрического интеллекта и прогноз индивидуальных достижений. *Интеллект и творчество* : сб. науч. тр. Москва, 1999. С. 5–29.
- Щебланова Е.И. Одаренность как психологическая система : структура и динамика в школьном возрасте : автореф. д-ра психол. наук. Москва, 2006. 48 с.
- Холодная М.А. Эволюция интеллектуальной одаренности от детства к взрослости : эффект инверсии развития. *Психологический журнал*. 2011. Т. 32. № 5. С. 69–78.
- Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 38–39. С. 380.
- Рекомендація 1248 про освіту обдарованих дітей від 24 квіт. 2005 р. *Парламентська Асамблея Ради Європи*. Брюссель : Рада Європи, 1994.
- Демченко О.П. Формування суб'єктності соціально обдарованої особистості в культурно-освітньому просторі як умова її соціалізації. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія психологія*. 2017. № 6. С. 47–51.
- Закон України «Про дошкільну освіту». Київ : Дошк. виховання, 2001. 33 с.
- Щодо організації діяльності закладів дошкільної освіти у 2020/2021 навчальному році : Лист МОН України від 30.07.2020 № 1/9-411. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5f2/402/c17/5f2402c174135147155911.pdf>.
- Давидова М.О. Особливості управління процесом формування готовності вихователів закладу дошкільної освіти до інноваційної діяльності. *Педагогічна освіта : теорія і практика* : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський, 2019. Вип. 26 (1). Ч. 1. С. 57–63.
- Демченко О.П. Підготовка майбутніх творчих педагогів обдарованих дітей у контексті євроінтеграції. *Молодий вчений*. 2019. № 5.2 (69.2). С. 47–52.
- Ларіна І.О., Доля Ю.В. Підготовка майбутніх працівників дошкільних навчальних закладів до педагогічного спілкування в процесі музично-естетичної роботи з дітьми. *Педагогічна освіта: теорія і практика* : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський : К-ПНУ, 2019. Вип. 26 (1), ч. 2. С. 271–275.
- Стандарт вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» першого (бакалаврського рівня) вищої освіти. Київ : МОН України, 2019. 20 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/11/22/2019-11-22-012doshkilna-B.pdf>
- Стандарт вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» другого (магістерського рівня) вищої освіти. Київ : МОН України, 2020. 18 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/05/2020-zatverd-standart-012-m.pdf>.

Demchenko O., Davydova M., Larina I. Development of children's giftedness as a direction of activity of pedagogical workers in the field of preschool education

The article is devoted to the topical issue of organizing a special direction of activity of pedagogical workers in the field of preschool education on the development of abilities and talents of children. It was found that in a number of highly developed countries of the world the search and development of capable, talented citizens has become one of the areas of public policy, implemented in educational practice. Problems in education and upbringing of gifted children in Ukraine have been identified. It was found that at the state level, in the practice of domestic institutions of preschool and general secondary education, "selection of talents and geniuses" has not yet become a system. The necessity of purposeful work with gifted and gifted children from the first years of life is shown. It is determined that such activity is a complex pedagogical process, which has a number of features and contradictions due to the specifics of preschool age. The importance of properly organized development and upbringing of a child in the first years of life for the development in the future of signs of talent and its creative self-realization is substantiated. It was found that at the stage of preschool childhood in the behavior and activities of children already show general and special abilities at an average level. The sensitivity of preschool age for the successful development of creativity as an important characteristic of a gifted person is shown. It has been found that giftedness in childhood is considered a personal, intellectual and social potential of the child, and not a permanent characteristic. Possibilities of realization of such direction of work in modern conditions of reforming of system of the Ukrainian education are shown. The necessity of development of future teachers of gifted children in the course of higher education of innovativeness, creativity, innovation, facilitation, empathy, reflexivity as important professional qualities of a teacher of gifted children is determined.

Key words: *abilities, children's giftedness, child with manifestations of giftedness, cultural and educational space, work on development of abilities and giftedness of preschoolers.*

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

М. М. Гуляєва

АКАДЕМІЧНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У НІМЕЧЧИНІ:
ЗМІСТОВИЙ ДИСКУРС В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ..... 6

С. О. Лавренко, А. В. Федорова

РЕАЛІЗАЦІЯ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ У СВІТОВІЙ
ТА ВІТЧИЗНЯНІЙ ОСВІТНІЙ ПРАКТИЦІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ..... 13

М. Є. Мартьянова

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПЕДАГОГІЧНИХ КОНЦЕПЦІЙ
АЛЕНА ТА ОЛІВ'Є РЕБУЛА..... 17

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ОСВІТИ

В. В. Алухтіна

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ПОГЛЯДІВ НА ПОНЯТТЯ «КЕРІВНІ ФУНКЦІЇ»
В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ..... 22

О. О. Беспалова, Т. В. Бугаєнко, О. В. Ласточкина, Ю. А. Курнишев, М. О. Лянной

ТЕОРЕТИЧНИЙ СКЛАДНИК ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СПЕЦІАЛІСТІВ
З ЕРГОТЕРАПІЇ ДО РОБОТИ З ПАЦІЄНТАМИ ІЗ ПОЛІТРАВМАМИ..... 27

Г. В. Бєльська, О. В. Коваленко, Т. Ю. Шинкар

ЯКІСТЬ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС:
ПАРАМЕТРИ ВИМІРУ ТА МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД..... 33

Н. Л. Височіна, Л. М. Гуніна, А. А. Дяченко, С. В. Власко, А. Е. Антонюк

ПЕДАГОГІЧНА МОДЕЛЬ УДОСКОНАЛЕННЯ
СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ДЗЮДОЇСТІВ..... 40

О. П. Демченко, М. О. Давидова, І. О. Ларіна

РОЗВИТОК ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ ЯК НАПРЯМ ДІЯЛЬНОСТІ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У СФЕРІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ..... 47

О. Б. Жильцов, А. С. Карпенко

ЗМІСТОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНФОРМАЦІЙНО-МЕТОДИЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
СПІВРОБІТНИКІВ ОРГАНІЗАЦІЙНО-НАВЧАЛЬНИХ
ПІДРОЗДІЛІВ УНІВЕРСИТЕТУ..... 54

Н. М. Заячківська, Ю. М. Козловський

ПРОГНОСТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ФАХОВОЇ ДИДАКТИКИ:
ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД..... 58

Г. Б. Лоїк

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ..... 63

І. В. Осіпова, В. В. Пастернацький, В. А. Бандура

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО МОДЕРНІЗАЦІЇ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ
НА ОСНОВІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ
ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ (ФІТНЕС)..... 68

<i>І. В. Осіпова, В. А. Бандура, В. В. Пастернацький</i> ОПТИМІЗАЦІЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА ДОПОМОГОЮ ЗАНЯТЬ ВОЛЕЙБОЛОМ.....	73
<i>Ю. М. Полулященко, Г. В. Толчєва, В. Г. Саєнко</i> ПАТРІОТИЗМ І СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК СІМЕЙСТВО ІНДИКАТОРІВ ПЕДАГОГІЧНОГО НАЛАШТУВАННЯ ЛЮДИНИ НА ДІЮ.....	78
<i>Т. В. Рудюк</i> ОСМИСЛЕННЯ РОДИННОЇ ЛЕКСИКИ В СИСТЕМІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДІВ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО (КОМУНІКАТИВНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ АСПЕКТ).....	89
<i>В. І. Тернопільська</i> ЗМІСТ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ.....	94
<i>Т. Е. Швець</i> ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ ТЬЮТОРСЬКОГО ПРОЦЕСУ І ТЬЮТОРСЬКОГО СУПРОВОДУ.....	99
ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА	
<i>Г. В. Войтків</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ ЧАСОМ ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ У НОРМАТИВНИХ ДОКУМЕНТАХ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ З ФІЗИКИ.....	105
<i>Ю. О. Глінчук</i> ІНДИВІДУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ УЧНІВ, ЩО ЗУМОВЛЮЮТЬ ЧАСТОТУ ВИПАДКІВ ФІЗІОЛОГІЧНОГО ТРАВМАТИЗМУ.....	111
<i>А. А. Дробін</i> ТЕХНОЛОГІЯ ВІДБОРУ СТРУКТУРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ЗНАНЬ КОГНІТИВНОГО КОМПОНЕНТА ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....	116
<i>Н. Г. Кьон, Тун Ліньге</i> ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ НАВИЧОК СПІВУ В ШКОЛЯРІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ.....	120
<i>І. М. Мойсеєнко</i> СТРАТЕГІЯ, ЩО СПРЯМОВАНА НА РІШЕННЯ ВЕСТИБУЛЯРНИХ ПРОБЛЕМ У ДИТИНИ З РАС.....	125
<i>М. М. Москалець, С. В. Майданенко</i> БУЛІНГ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	131
<i>Н. М. Павлюк</i> ІНТЕГРАЦІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ЗМІСТУ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ.....	135
<i>С. І. Якименко</i> ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ СВІТОСПРИЙНЯТТЯ У ДІТЕЙ 5–8 РОКІВ.....	139